Ab trusoch.

Napisaŭ W. Hrynieŭski.

(Adbitka z „Homana“).

Wydańnie Biełaruskaha Kamitetu.

Wilnia. Drukarnia M. Kuchty, 1918 h.

Trus (*Lepus cuniculus*), abo, jak časam nazywajuć jaho, **piesak**, wiadomy ŭsiudy. Samo nazwańnie jaho pakazywaje jaho truśliwaść. Hety **nie**wialički źwiarok naležyć da sasunoŭ, bo dziaciej swaich wykormliwaje małakom. Źwiery, padobnyje da trusa, tworać adnu hrupu hryzunoŭ (*Rodentia*). Trus naležyć da siamji zajcoŭ (*Lepoidae*). Baćkaŭščyna jaho — Hišpanija, adkul jon razwioŭsia blizka pa ŭsiej ziamli.

Jość trusy dzikije i chatnije.

Dziki trus na pahlad padobny da zajca, tolki jon bolej strojny i mienšy. Haława, wušy i zadnije nohi karaciejšyje, čymsia ŭ zajca. Wažyć nia bolej, jak $1^1/_2$ kgm. Daŭžynia cieła 40,5 ctm., s katorych na chwost prypadaje 6,5 ctm. Usio cieła pakryta šerściu. Šerść maje kołar šery, katory źwierchu pierachodzić u kolar žoŭtabury, spieradu ŭ čyrwona-žoŭty, a pa bakoch u świetła-iržawy. Chwost adnastajny — zwierchu čorny, znizu biełу. Dziki trus sam dabywaje sabie korm. Wybiraje **mi**ejscowaści harystyje, abo piaščanyje z drobnymi kustami, dzie mohby schawacca. Žywie ŭ norach. Nory ryje hłybokije, kožnaja nara maje šmat chodaŭ, i kožny chod z **niekal**kimi wychadami.

Trus **chatni** wialikšy za dzikaha. Kolar šerści može być biely, žoŭty, ciomna-bury, čorny i inš. z roznymi adcienkami. Chatni trus wielmi płodny: adna para može dać u hod 80 štuk. Adnak, da hadoŭli najlapiej brać trusoŭ **zawodnych**, katorych jak miasa, tak i skurka cenicca bolej čymsia trušoŭ chatnich.

Złučajučy trusoŭ roznych widaŭ ludzi patrapili praz niekalki dziesiatkoŭ let wywiaści šmat ras. Usie rasy možna padzialić na 3 hrupy.

Hrupa pieršaja: trus biely polski, trus rasiejski, abo himałajski i trus srabrysty. (siamski).

Druhaja hrupa: trus wienski.

Hrupa trejciaja, da katoraj naležać rasy ahromnaj wialičyni, jak napr.: trus patagonski, trus flandryjski i trus-baran anhlicki.

Na hniazdo samki wybirajuć ciomnyje kuty, a prad samym wywadam dziaciej wyskubywajuć swaju šerść, katoraj wyściłajuć hniazdo.

Trusy dzikije, chatnije i zawodnyje rodziacca ślapyje.

Rasy trusoŭ.

Trus polski najmienšy: ważyć tolki 3 klgr. Haława kruhłaja, wušy, šyja, chwost-karotkije, nos hruby. Šerść śnieżna-biełaha kolaru biez krupinak, wočy świetła-rožawyje. Miasa wielmi smačnaje. Samku, majučuju 7 miesiacaŭ, užo možna złučać. Za adzin raz samka prywodzić 8 dziaciej. Pieršyje 9 dzion małyje bywajuć ślapymi; u hety čas im treba pramywać wočy ciopłaj wadoj. Trusy hetaj rasy wymahajuć dobraha da-

hladu i wialikaj čystaty. U jadzie niepierabor-liwyje.

Trus rasiejski.

Trus rasiejski adznačajecca pieknaj formaj haławy i cieła. Šerść srabrysta-biełaja. Haława wuzkaja, wušy stajačyje, wočy čyrwona-blisku-čyje; nohi, wierch chwasta i wušy čornaha kolaru. Trusy hetaj rasy treba baranić prad sonieč-nymi pramieńniami, ad katorych piekny srabrys-ta-bieły kolar robicca žoŭtym, a čorny—rudym. Rasa heta nie baicca chaładoŭ, adznačajecca. płodnaściu, samki np. prynosiać 5 razoŭ u hod pa 5—10 štuk. Waha ŭzrosłaha trusa ad $2^1/_2$ da 3 klgm.

Trus srabrysty.

Trus srabrysty rodam z Azii, z Siamu. Ha-ława šyrokaja, wušy niewialikije, šyja karotkaja, wočy ciomna-bliskučyje, chwost doŭhi, zadziorty ŭwierch, piarednije nohi karotkije. Šerść hustaja, miakkaja, wielmi pieknaja — kolaru staroha sre-bra. Da hadoŭli treba brać trusoŭ z wyraznymi adznakami swajej rasy, pry hetym samiec kab byŭ niepadobny da samki. Tak, kali samiec świe-tłaha kolaru, to samka pawinna mieć ciomny ko-lar. Kali samiec z wialikaj hаławoj, to samka kab była z małoj. Kolar šerści siaredni: nie jasna i nia ciomna srabrysty ličycca samym darahim. Biełyje kipci ŭ trusoŭ hetaj rasy stanowiać wia-likuju hańbu, i na heta pry kupli treba zwaročy-

wać uwahu. Samka rodzić 6 razoŭ u hod pa 5—6 štuk. Waha cieła dachodzić da 3 klgm. Rasa hetaja mieniej za druhich padlehaje chwarobam.

Trus wienski.

Hetaha trusa možna zaličyć da ras wialikich. Wažyć jon da 6 klgm. Kolar šerści adnastajny — šera-niabiesny. Wočy i kipci taho-ž samaha kolaru. Haława kruhłaja, wialikaja; wušy stajačyje, wielmi raźwityje. Šerść pad soniečnymi pramieńniami mieniaje swoj kolar, i dziela hetaha wienskich trusoŭ u letku nie trymajuć na adkrytym miejscy. Rasa hetaja trywałaja i płodnaja.

Trus patagonski.

Trus patagonski wializarny; budowa cieła dužaja i mocnaja; wažyć ad 5 da $7^1/_2$ kgm. Haława kruhłaja, wušy dawoli doŭhije i šyrokije. Šerść ciomna-šeraja, znizu świetła-žoŭty. Pa płodnaści rasa hetaja staić nižej druhich ras. Miasa ličycca najlepšym.

Trus flandryjski.

Pa formie cieła rasa heta prypaminaje zajca ahromnaj wialičyni; adznačajecca krepkaj budowaj cieła. Wialikije, prosta stajačyje wušy, nohi piarednije prostyje, chwost prypadniaty ŭ haru. Šerść miakkaja; zwierchu—šeraha kolaru; chwost —čorny. Bieły nos i kipci i inšyje plamy—wia-

likaja hańba. Čorny kolar šerści — samy darahi. Charakterystyčnyje adznaki hetaj rasy: u samki— wialikaje, zakruhlenaje padhorle, u samca — huz wialiki, dobra razwity. Na raspłod treba brać trusoŭ da siabie padobnych i pry hetym s charakterystyčnymi adznakami swajej rasy. Pry hadoŭli samiec pawinien być mienšy za samku. Hetaja rasa lubić klimat ciopły i suchi; wymahaje šmat kormu i dobraha dahladu.

Trus-baran anhlicki.

Hetaha trusa lohka paznać pa wializarnych wušach, katcryje, kali dobra raźwiwajucca, to dachodziać da wializarnych razmieraŭ—70 cntm. udaŭžki (normalnaja daŭžynia—15 cntm. Waha cieła ad 3 da 6 kgm. Žoŭty kolar šerści padobny da załatoha — samy darahi, skurka hrubaja; miasa ličycca lepšym.

Sposaby karmleńnia.

Pry hadoŭli trusoŭ asabliwuju ŭwahu treba zwiarnuć na karmleńnie. Korm u trusa pawinien być roznarodny; inšy wiasnoj, u letku i ŭwosień, a inšy zimoj. Kali karmić trusoŭ zaŭsiody adnym i tym samym, to jany słabiejuć i lohka padlehajuć roznym chwarobam.

1. Trawa i kaniušyna, kali imi kormiać trusoŭ, pawinna być świežaja z dobrym pacham, košenaja ŭ pahodu. Siena kab było dobra wysušeno, nie hniłoje. Wysušenuju kaniu-

šynu trusy, naadwarot, jaduć nieachwotna i šmat marnujuć.

2. Fasola (šabalbon), haroch, bob i wyka — korm ciažki i niestraŭny. Samkam ich nie dawać. Samcom možna dawać tolki warenyje.

3. Awios, pšanicu, žyta i jačmień dawać treba močenyje ŭ wadzie, abo parenyje. Možna tak sama dawać parenyje atruby, da katorych prymiešywać warenuju bulbu.

4. Buraki i morkwu dajuć syrymi. Buraki pawinny być biełyje, abo žoŭtyje, bo čyrwonych trusy nie jaduć.

Kab korm byŭ smačniejšy i bolej straŭny, treba dadawać soli. Trusy, jak i ŭsie hryzuny, pawinny zaŭsiody meć što kolečy hryźci; da hetaha mohuć służyć drobnyje halinki klonu, biarozy, lipy i inš. (nie dawać horkich, jak napr. duba, wolchi).

Dwanadcać prawił, katorych treba piłnawacca pry hadoŭli trusoŭ.

1. Kotnym samkam dawać lohki korm (nie dawać fasoli, harochu, bobu, bo heta korm niestraŭny).

2. Samcom, pakinienym na hadoŭlu, možna dawać haroch, fasolu i bob, ale niejnačej, jak warenyje.

3. Nie zabywać čas ad času dadawać pa trochu soli.
4. Karmić trusoŭ što dzień i zaŭsiody ŭ adnu paru uletku 3 razy ŭ dzień, u zimku 2 razy.
5. Usielaki korm treba dobra wymyć i dawać tolki ŭ hlinianym sudždzi.
6. Kapustu, sałatu i inšuju harodninu dawać razam s čym-kolečy suchim, napr. s sienam, atrubami.
7. Kožny suchi korm treba papyrskać salonaj wadoj.
8. Asabliwa treba dahladać maładych trusoŭ. Jany pawinny adrazu prywykać da roznarodnaha kormu, bo jon samy karysny.
9. Samkam-matkam, kab bolš mieli małaka, dawać saładowuju kašu na małace.
10. Kožyn trus pawinien mieć asobnaje pamiaščeńnie.
11. Trusoŭ pa 8-mi miesiacach možna ŭžywać na raspłod.
12. Čysta dzieržać jak trusoŭ, tak i pamiaščeńnie, heta samy hłaŭny warunak zdarawitaści trusoŭ.

Pamiaščeńnie.

Trusoŭ nia možna dzieržać pa niekalki ŭ adnym pamiaščeńni. Kožny trus pawinien mieć

asobnuju budku, adumyśla na heta zroblenuju. Tady tolki rasa može dobra zachawacca.

Budka dla samki.

Budka dla samki pawinna mieć dźwie zaharadki, s katorych adna mienšaja dla dziaciej.

Raźmier budki:	Daŭžynia —	1 metr.
	šyrynia — —	80 cntm.
	wyšynia — —	60 „

Zaharadka dla samki — —	60 cntm.
„ dla dziaciej — —	40 „

U dźwierach wialikšaje zaharadki pryrobli wajecca hustaja sietka z drotu.

Dźwiery mienšaje zaharadki robiacca z doški, kab świattło nie prachodziło.

Ścienka ŭ siaredzinie budki, katoraja dzielić zaharadki, pawinna mieć prachod taki, kab samka mahła praz jaho pierałazić.

Dno robicca s ščelinami, kab brud moh ściekać u blašannuju skrynku, katoruju možna wysowywać.

Budka dla samca hetkaha raźmieru.

Daŭžynia — —	80 cntm,
Šyrynia — —	60 „
Wyšynia — —	60 „

Dźwiery budki pawinny być s takoj samaj sietkaj, jak u budki dla samki.

Uletku budki stawiacca na adkrytym świetłym miescy, ale pawinny być abharodženy siеtkaj prociŭ škodnikaŭ, jakimi jość lisicy, sabaki katy i dr.

Uzimu budki dzieržać u ciopłym pamiaščeńni, katoraje treba časta prawietrywać.

Chwaroby trusoŭ.

(*prajawy, pryčyny, lačeńnie*)

Haniačka.

Prajawy. Kał miakki i wadzianisty, zadniaja čaść trusa ablеplena kałam.

Pryčyny: Zjaŭlajecca ŭ maładych, kali karmić adnym tolki zialeniwam. Tuchłaje siena, syraja bulba. Adłučańnie maładych ad matki.

Lačeńnie: Chworych addzialić asobna. Dawać 3 razy ŭ dzień pa 5--10 kap. hetkaje lekarstwa:

Rp. Ferr. sulf. p. 3,75
Aq. destill „ 180,0
Tinct. oppii siml. 1,25

Korm — suchoje siena, poliŭka s pšonnaj muki, abo lniannoha siemi. Da pićcia dawać wadu s siernym žalezam (Ferr, sulf.), nie šmat.

Niestraŭnaść.

Prajawy: Trusy nie wydzielajuć kału.

Pryčyny: Po šmat suchoha kormu.

Lačeńnie: Karmić zialeniwam. Dawać buraki, morkwu. Lekarstwa—paŭherbatniaj łyžki rycyny, abo lewatywu z raźwiedzienaj u wadzie aliwy.

Slinatok.

Prajawy: Šmat sliny, katoraja ściekaje pa abodwych bakoch mordy.

Pryčyny: Wielmi častaje karmleńnie zialonym kormam.

Lačeńnie: Korm źmianić. Pysak trusa pramyć słabym rastworam Kali chloricum.

Katar.

Prajawy: Z nosu wydzielajecca cieč.

Pryčyny: U pyle korm, wilhotnaje pamiaščeńnie, abo ciaha.

Lačeńnie: Ciopłaje i suchoje pamiaščeńnie.

Rabačliwaje zapaleńnie horła pry uchodzie jaho u lohkije.

Prajawy: Mizerny wyhlad. Kašel. Z nosu wielmi šmat ciečy.

Pryčyny: Korm zaraženy ślinaj druhich chworych trusoŭ.

Lačeńnie: Świežyje listy eukaliptusu, ci pałynu. Možna dawać suchije zaparenyje z inšym kormam. Pamiaščeńnie zdezynfekawać siernym zalezam (100 grm. paraška na 1 kw.).

Zapaleńnie woč.

Prajawy: Z woč wydzielajecca husty šera-žoŭty klej, katory skleiwaje wočy (wieki) i trus ničoha nie bačyć.

Pryčyny: Prastuda, abo niehigijeničnaje ŭtrymywańnie.

Lačeńnie: Wočy pramywać kožny dzień pławam pawodłuh hetkaha receptu:

Rp. Collyr. adstr. lut. 2,5
Aq. destill » 50.

Kali wočy (wieki) napuchšyje: to treba na nač nacirać takoj maściu

Rp. zinc. sulf.
cupr. sulf. aa 0,03
oppii pur. 0,06
Vaselini 30,0

Ukušeńni i rany.

Usielakije rany pramyć 2% rastworam krealiny, paśla šmarawać maściu.

Rp. Tinct. As. fötid.
„ Myrr.
„ Aloe aa. 10,0.

Wušnyje parchi.

Prajawy: Wušy haračyje, u siaredzinie čyrwanawatyje i pakrytyje strupami.

Pryčyny: Swierbianka.

Lačeńnie: Strupy šmarawać rastworam krealinawaha myła, a pa 2 hadzinach pramyć 3% rastworam krealiny. Da wuš možna ŭpuścić trochi aliwy, abo balzamu peruanskaha.

Zapaleńnie wymi.

Prajawy: Całaje wymia, abo čaść jaho čyrwonaje, ćwiordaje, haračaje i balučaje.

Pryčyny: Paranieńnie, ukušeńnie, abo niečystata.

Lačeńnie: Chworyje miejscy pramywać waławiannym cukram; (Saccharum Saturni), paśla wymia asušyć wataj i nacierci wazelinaj.

Huzy na wymiach.

Prajawy: Na wymiach źjaŭlajucca huzy z žoŭtaj materyjej (ropa).

Pryčyny: Wielmi šmat zastajaŭšahasia małaka ŭ wymiach.

Lačeńnie: Huzy pratnuć i wycisnuć, a ranu pramyć 2°/₀ rastworam lyzoli. Małako wydaić.

Katar dzietnicy.

Prajawy: Bieły płaŭ zamianiajecca ŭ lipkuju hustuju cieč, katoruju možna ŭhledzić na sałomie, padasłanaj trusu, abo na razrodnych čaściach.

Pryčyny: Zjaŭlajecca najčaściej paśla pakotu abo ad prastudy.

Lačeńnie: Pry pomačy rezinawaha špryca pramyć uwodny kanał samki 1½°/₀ rastworam ałuna.

